

TARPTAUTINIŲ OPERACIJŲ TEISINIO REGLAMENTAVIMO YPATUMAI

Dalia Vitkauskaitė-Meurice

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4669
Elektroninis paštas dvitka@mruni.eu

Martynas Bandza

Vytauto Didžiojo universitetas
K. Donelaičio g. 58, 44248 Kaunas
El. paštas martynas_bandza@yahoo.com

Pateikta 2013 m. rugpjūčio 1 d., parengta spausdinti 2013 m. rugsėjo 18 d.

doi:10.13165/JUR-13-20-3-14

Anotacija. *Pasibaigus Šaltajam karui smarkiai išaugęs tarptautinių konfliktų skaičius bei identifikuotos naujos grėsmės paskatino tarptautines organizacijas, tokias kaip Jungtinių Tautų organizacija (toliau – JTO) ir Šiaurės Atlanto sutarties organizacija (toliau – NATO) peržiūrėti Šaltojo karo metu taikytą jėgos panaudojimo praktiką, poreikį ir priemones reaguoti į konfliktus. Tokiomis priemonėmis kaip tik ir tapo vadinamieji „mėlynieji šalmai“, kurie Jungtinių Tautų valstybių narių yra priskiriami Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos sankcionuotoms operacijoms vykdyti. Nors priskirtos pajėgos vykdydamos tarptautines operacijas dėvi Jungtinių Tautų simboliką, tačiau jų pavaldumas savo valstybei išlieka visą laiką.*

Analizuodami valstybių dalyvavimo tarptautinių organizacijų sankcionuotose tarptautinėse operacijose teisinius pagrindus, straipsnio autoriai per jėgos panaudojimo prizmę analizuoja Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos ir apskritai tarptautinių organizacijų vaidmenį

sankcionuojant jėgos panaudojimą pagal Jungtinių Tautų Chartijos nuostatas bei tarptautinių operacijų vykdymo raidą. Straipsnyje taip pat detalios apžvelgti siuntimo į tarptautines operacijas nacionaliniai teisiniai pagrindai ir procedūros bei Lietuvos Respublikos praktika.

Šis straipsnis yra skirtas visiems besidominties tarptautinėmis operacijomis ir jų sankcionavimo nacionaliniais ir teisiniais pagrindais. Straipsnio struktūra susideda iš trijų dalių. Pirmojoje šio straipsnio dalyje yra nagrinėjamas jėgos panaudojimas pagal Jungtinių Tautų Chartijos nuostatas, antroje – aptariami dalyvavimo Jungtinių Tautų Organizacijos ir Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos vadovaujamose tarptautinėse operacijose raida ir teisiniai pagrindai, o paskutinėje dalyje yra nagrinėjamas nacionalinis siuntimo į tarptautines operacijas reglamentavimas.

Reikšminiai žodžiai: tarptautinė operacija, NATO, Jungtinių Tautų Chartija, Jungtinių Tautų Organizacija, jėgos panaudojimas.

Įvadas

Teisės naudoti jėgą klausimas žmonijos istorijos raidoje analizuojamas nuo pat ankstyviausių laikų. Tiek paties karo sąvoka, tiek ir jėgos panaudojimo taisyklės nagrinėtos įvairiose civilizacijose. Taisyklės, kaip elgtis karinių veiksmų metu, siekia Antikos civilizacijas, Kiniją (400 m. pr. Kr. (Sun Tzu „Karo menas“), Indiją (Manu įstatymai), panašių nuostatų aptinkama ir Senajame Testamente. Su karo taisyklėmis ir jėgos panaudojimo ribojimu siejama „teisingo karo“ doktrina, kuri susiformavo ankstyvaisiais viduramžiais. Romos imperijai tapus krikščioniška, jėgos panaudojimas buvo suprantamas kaip Dievo valios išraiška – „teisingo karo“ samprata nagrinėjama tiek graikų, tiek ir romėnų filosofų kaip kraštutinė sankcija, būtina palaikyti visuomenėje tvarką. Šv. Augustinas „teisingą karą“ apibūdino kaip kerštą už padarytus pažeidimus, kai kaltoji šalis atsisako keistis. Kylant Europos valstybėms, „teisingo karo“ doktrina irgi keitėsi, o pagrindinis akcentas nuo jėgos taikymo kaltųjų atžvilgiu buvo perkeltas į susirūpinimą palaikyti tvarką taikiomis priemonėmis. 1648 metais pasirašius Vestfalijos sutartį, „teisingo karo“ samprata išnyko iš tarptautinės teisės¹. Vienas iš pirmųjų karo ir taikos teisės nuostatas 1626 metų veikale „Apie karo ir taikos teisę“ susistemino olandų teisininkas Hugo Grocijus. Jis ragino valstybes laikytis prigimtinės teisės principų, pabrėžė sutarčių laikymosi svarbą (*pacta sunt servanda*), „pasiuntinių neliečiamumo, jūrų laisvės ir kitus tarptautinės teisės klausimus“². XX amžiuje išryškėjo esminiai teisinės minties pokyčiai, darantys įtaką tarptautinės teisės raidai. Ilgą laiką pripažinusi *ius ad bellum* (teisę į karą) ir nenustačiusi jokių apribojimų valstybių teisei į karą, tarptautinė teisė iš esmės pakeitė požiūrį į karą ir kariavimo priemones. Pirmasis pasaulinis karas

1 Shaw, M. N. *International Law* (6th Edition). Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p.1118–1123.

2 Čiočys, P. A. *Tarptautinė humanitarinė teisė*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2002, p. 11.

žymėjo jėgų balanso sistemos pabaigą ir iškėlė naujų klausimų dėl karo neteisimumo bei neteisėtumo. Toks požiūris paskatino peržiūrėti tarptautinių santykių pagrindus, įkurti bendros kompetencijos instituciją, prižiūrinčią, kad tokio pobūdžio agresijos aktas prieš valstybes nepasikartotų. 1919 metais Paryžiaus konferencijoje įkurtos Tautų Sąjungos vienas iš tikslų buvo siekti, kad nariai tarpusavio santykių nutraukimo ginčus spręstų arbitraže, Nuolatiniame Tarptautiniame Teisingumo Teisme arba Tautų Sąjungos Taryboje. 1928 m. rugpjūčio 27 d. Paryžiuje buvo pasirašyta Bendroji sutartis dėl karo atsisakymo (*Briano-Kelogo* paktas), kuri uždraudė karą kaip nacionalinės politikos priemonę ir įpareigojo taikiai spręsti tarptautinius ginčus. Remiantis šiuo dokumentu buvo sukurta Stimsono doktrina, pagal kurią buvo nepripažįstamas teritorijos įgijimas jėga ar grasinimu jėga. Nors Tautų Sąjungos sistema visiškai neuždraudė karo ar jėgos panaudojimo, tačiau ji nustatė procedūras, leidžiančias jėgos panaudojimą tam tikrais atvejais. Tautų Sąjungos Pakto 16 straipsnis padėjo pirmuosius pamatus kolektyvinei gynybai teigdamas, kad bet kuri iš Tautų Sąjungos narių, pradėjusi karą pažeisdama savo įsipareigojimus pagal Pakto 12, 13 ar 15 straipsnį, *ipso* bus laikoma įvykdžiusia karo veiksmus prieš visas kitas Tautų Sąjungos nares. Tiesa, šis straipsnis numatė tik prekybos santykių ir finansinių santykių bei iš jų išplaukiančių veiksmų sankcijas³. 1948 metais sudaryta Ekonominio, socialinio ir kultūrinio bendradarbiavimo ir kolektyvinio saugumo sutartis (kitai vadinama Briuselio sutartimi) ta pačia dvasia kaip ir JTO Chartijos 51 straipsnis VI straipsnyje toliau numatė kolektyvinės gynybos užuomazgas teigdamas, kad esant vienos iš susitariančių šalių užpuolimui Europoje kitos susitariančios šalys teiks užpultajai šaliai visą karinę ir kitokią pagalbą, esančią jų galioje⁴. Pačios Jungtinių Tautų (toliau tekste – JT) Chartijos (toliau tekste – Chartija arba JT Chartija) priėmimas ir poreikis įgyvendinti pagrindinį JTO tikslą – užtikrinti taiką ir saugumą pasaulyje, paskatino daugianacionalinių tarptautinių karinių pajėgų kūrimą, kurios veiktu Jungtinių Tautų ar panašios tarptautinės organizacijos rėmuose ir kurios teisėtai galėtų naudoti jėgą siekdamos įgyvendinti joms suteiktą mandatą veikti. Sąlygos naudoti karinę jėgą yra tiesiogiai reglamentuojamos JT Chartijoje ir Šiaurės Atlanto sutartyje⁵, kurios detalčiai nustato, kokiais atvejais gali būti naudojama karinė jėga. Kaip vieną iš galimų jėgos panaudojimo atvejų numato valstybių narių ar tarptautinėms organizacijoms priskirtų karinių pajėgų dalyvavimą taikos palaikymo (angl. *peace keeping*), užtikrinimo (angl. *peace enforcement*) operacijose arba įgyvendinant individualios arba kolektyvinės gynybos teisę.

Šiuolaikinių tarptautinių operacijų vykdymas tampa vis sudėtingesnis dėl tarptautinių operacijų nevienalytiškumo, t. y. jose dalyvaujantys asmenys yra ne tik kariai, bet ir civiliai tarnautojai / ekspertai, privatūs asmenys ar kompanijos. Tai reiškia, kad aplinka, kurioje turi veikti karinės pajėgos darosi kompleksiška, reikalaujanti specialaus

3 The Covenant of the League of Nations (Including Amendments adopted to December), 1924 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-05-16]. <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp>.

4 Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self Defence („The Brussels Treaty“) as of March 17, 1948 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-04-15]. <http://www.cvce.eu/obj/the-brussels_treaty_17_march_1948-en-3467de5e-9802-4b65-8076-778bc7d164d3.html>.

5 Atkreiptinas dėmesys, kad ši sutartis nustato pareigas tik jos šalims.

paruošimo, taip pat ir teisinio. Kitas probleminis tarptautinių operacijų vykdymo aspektas yra tas, kad tarptautinėms operacijoms virstant „mišriomis“, sudėtingėja sprendimo priėmimas, t. y. iškyla kompetencijos klausimas – koks nacionalinis subjektas turi priimti sprendimą dėl dalyvavimo tarptautinėje operacijoje (pvz., dėl dalyvavimo Europos Sąjungos mokymo misijose Malyje). Todėl šis straipsnis ir skirtas aptarti pagrindines ir nacionalines problemas, su kuriomis susiduriama siuntimo į tarptautines operacijas procese. Ši tema yra mažai tirta Lietuvos mokslininkų. Daugiau šia tema rašo užsienio mokslininkai, tokie kaip Greenwood Christopher bei Gray Christine, kurie šią temą nagrinėja kalbėdami apie jėgos panaudojimo teisėtumą tarptautinių operacijų vykdymo metu ir tarptautinę teisę. Autoriai, pasitelkdami istorinį, teleologinį ir aprašomąjį metodus, analizuoja jėgos panaudojimo ir siuntimo į tarptautines operacijas tarptautinius ir nacionalinius teisinius pagrindus, istorinę siuntimo į tarptautines operacijas raidą ir aptaria Lietuvos Respublikos karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose sąlygas. Šio straipsnio tikslas – supažindinti skaitytojus su tarptautinių operacijų samprata ir jų vykdymo teisiniais pagrindais bei atskelsti tarptautinių operacijų vykdymo iššūkius.

1. Jėgos panaudojimo reglamentavimas Jungtinių Tautų chartijoje

Dabartinis pasaulio politinis žemėlapis bei tarptautinės teisės principai, reglamentuojantys jėgos panaudojimą, sprendžiant santykius tarp valstybių, bei kolektyvinės gyvybės užuomazgos susiformavo po Antrojo pasaulinio karo. Jau XX amžiaus pirmoje pusėje įvyko pats svarbiausias pokytis tarptautinėje teisėje, t. y. teisė į karą pakeista bendra nuostata, draudžiančia imtis jėgos sprendžiant tarptautinius klausimus⁶. 1928 metais Paryžiuje pasirašytas Prancūzijos ir JAV užsienio reikalų ministrų Briano-Kelogo paktas pabrėžė taikų tarptautinių ginčų sprendimą, suformuluodamas tarptautinės teisės nuostatas, smerkiančias karą. Vėliau Briano-Kelogo pakto nuostatos buvo įtrauktos į kitus dokumentus, nustatančius pagrindinius tarptautinės teisės principus, įskaitant jėgos panaudojimo ir grasinimo jėga draudimo principą⁷.

Jėgos nenaudojimo, susilaikymo nuo grasinimo jėga, sprendžiant santykius tarp valstybių, taikaus ginčų sprendimo principai buvo įkūnyti JT Chartijoje⁸, kurios preambulė akcentuodama neigiamus karo padarinius pabrėžė, kad visos Jungtinių Tautų narių pastangos turi būti skirtos taikiam gyvenimui, o jų jėgos suvienytos tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti. Ta pati nuostata buvo dar sykį pakartota Chartijos 1 straipsnyje kalbant apie JTO tikslus ir principus.

6 Greenwood, Ch. *International Law and the Conduct of Military Operations, Stocktaking at the Start of a New Millennium*. *International Law Studies: International Law Across the Spectrum of Conflict: Essays in Honour of Professor L.C. Green on the Occasion of His Eightieth Birthday*: Naval War College New Port, Rhode Island. 2000, Volume 75, p.180.

7 Čiočys, P. A., *supra* note 2, p. 26.

8 Shaw, M. N., *supra* note 1, p.1118–1123.

Chartijos 2 straipsnio 4 dalyje nedviprasmiškai įtvirtintas draudimas valstybėms sprendžiant tarptautinius klausimus susilaikyti nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo tiek prieš kurios nors valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais⁹. Vis dėlto neteisinga būtų teigti, kad JT Chartija visiškai uždraudžia valstybėms grasinti jėga ar ją naudoti, nes išsamiai analizuojant JT Chartijos 2 straipsnį aiškėja, kad draudimas taikomas tik „tarptautiniuose santykiuose“, draudžiama naudoti tik ginkluotą, o ne ekonominę jėgą; galiausiai draudžiama grasinti ar naudoti jėgą ne apskritai, o „prieš bet kurios valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais“. Be to, ir pati JT Chartija numato kelias situacijas, kai jėgos panaudojimas yra teisėtas: a) įgyvendinant savigynos teisę pagal Chartijos 51 straipsnį¹⁰ ir b) naudojant kolektyvinę jėgą pagal Saugumo Tarybos rezoliuciją tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti arba atkurti¹¹. Be jokios abejonės, teisė į savigyną yra griežtai reglamentuota ir gali būti vykdoma tik esant tam tikromis sąlygomis. Visų pirma, pagal JT Chartijos 51 straipsnį valstybė turi teisę į savigyną, jeigu įvyksta ginkluotas užpuolimas¹². Antra, savigyna turi būti neatidėliotina¹³. Trečia, savigyna turi būti būtina ir proporcinga¹⁴. Ketvirta, savigyna galima tik tol, kol Saugumo Taryba nesiima būtinų

-
- 9 JT Chartija skelbia, kad „Visos narės tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo tiek prieš kurios nors valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais“.
- 10 JT Chartijos 51 straipsnis yra skaitomas taip: „Jokia šios Chartijos nuostata neriboja prigimtinės teisės imtis individualios ar kolektyvinės savigynos, jei įvykdomas Jungtinių Tautų narės ginkluotas užpuolimas, tol, kol Saugumo Taryba nesiima būtinų priemonių tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti. Valstybės narės nedelsdamos praneša Saugumo Tarybai apie priemones, kurių jos ėmėsi, įgyvendindamos šią savigynos teisę, ir kurios joku būdu nedaro įtakos Saugumo Tarybos įgaliojimams bei atsakomybei pagal šią Chartiją bet kuriuo metu imtis veiksmų, kurie, jos manymu, yra reikalingi tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti ar atkurti.“
- 11 Tai reglamentuoja Chartijos 42 straipsnis, kuris teigia, kad „Jeigu, Saugumo Tarybos nuomone, 41 straipsnyje numatytų priemonių gali nepakakti arba jau nepakanka, ji, pasinaudodama oro, jūrų bei sausumos pajėgomis, gali imtis veiksmų, kurių reikia tarptautinei taikai bei saugumui palaikyti arba atkurti. Tokie veiksmai gali būti demonstracijos, blokada ir kitokios Jungtinių Tautų narių oro, jūrų bei sausumos pajėgų operacijos.“
- 12 Tarptautinis Teisingumo Teismas *Karinių ir pusiau karinių veiksmų Nikaragvoje ir prieš Nikaragvą* byloje ginkluoto užpuolimo sąvoką apibrėžė nustatydamas, kad „Ginkluotas užpuolimas suprantamas ne tik kaip reguliarių ginkluotųjų pajėgų veiksmai, kai peržengiama tarpvalstybinė siena, bet ir „valstybės arba jos vardu vykdomas ginkluotų gaujų, grupių ar samdinių siuntimas, kurie vykdo tokio pobūdžio ginkluotus veiksmus prieš kitą valstybę, jog tai reiškia „<...> faktinį ginkluotą užpuolimą <...> „arba jos reikšmingą dalyvavimą tame“. Šis apibrėžimas <...> atspindi paprotinę tarptautinę teisę. Tačiau Teismas nemano, jog „ginkluoto užpuolimo“ samprata apima <...> pagalbą sukilėliams ginklų tiekimo, techninio apmokymo ar kitokios paramos forma“.
- 13 Neatidėliotinum principas reikalauja, kad savigynos veiksmų būtų imtasi iš karto po ginkluoto užpuolimo. Šio reikalavimo tikslas – užkirsti kelią piktnaudžiavimui ir karinei agresijai, pasinaudojant savigynos pretekstu, praėjus ilgam laikui po to, kai buvo nutraukti priešiški veiksmai.
- 14 Tarptautinis Teisingumo Teismas *Karinių ir pusiau karinių veiksmų Nikaragvoje ir prieš Nikaragvą* byloje konstatavo, kad „egzistuoja konkreti taisyklė, pagal kurią savigyną pateisina tik tokios priemonės, kurios atitinka ginkluoto užpuolimo pobūdį ir yra būtinos atsakyti į jį, t. y. taisyklė, kuri yra tvirtai pripažinta tarptautinėje teisėje“. Taigi, leistinas jėgos panaudojimas pagal JT Chartijos 51 str. yra ribojamas būtinuoju minimumu, reikalingu užpuolimui atremti, nes kerštas ir baudžiamosios priemonės yra draudžiamos.

priemonių tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti. Penkta, Tarptautinis Teisingumo Teismas *Karinių ir pusiau karinių veiksmų Nikaragvoje ir prieš Nikaragvą* byloje suformavo tam tikras kolektyvinės savigynos sąlygas. TTT konstatavo, kad valstybė negali ginti kitos valstybės, išskyrus atvejus, kai pastaroji valstybė laiko save (ir yra tokia) ginkluoto užpuolimo auka ir prašo pirmąją valstybę ją ginti.

Antrasis teisėtas jėgos panaudojimo būdas, kuris būtent ir yra tiesiogiai susijęs su tarptautinių operacijų vykdymu, yra jos sankcionavimas JT Saugumo Tarybos sprendimu, kuri remdamasi Chartijos VII skyriaus nuostatomis savo mandatu leidžia naudoti jėgą siekiant atkurti arba išlaikyti tarptautinę taiką ir saugumą. Chartijos VII skyriuje nustatyta, kada JT Saugumo Taryba gali nuspręsti dėl jėgos panaudojimo, t. y. jei atsirado grėsmė taikai, jei taika buvo sulaužyta arba įvykdytas agresijos aktas, o būdai sureguliuoti problemą taikiomis priemonėmis žlugo arba tos priemonės būtų bevaisės. Pažymėtina, kad remiantis Chartijos 42 straipsnio nuostatomis, JT Saugumo Tarybai paliekama teisė spręsti, ar imtis karinių veiksmų ir kokio laipsnio. Valstybėms, norintiems imtis karinių veiksmų Jungtinių Tautų vardu, nepakanka vien tik Saugumo Tarybos abstraktaus grėsmės pripažinimo, nenurodant priemonių ir tokių veiksmų ėmimosi apimties. Tai reiškia, kad Saugumo Tarybos mandatas turi būti aiškiai apibrėžtas.

Chartijos komentaras rodo, kad 42 straipsnis¹⁵ Šaltojo karo metu neturėjo beveik jokio poveikio, o JT Saugumo Tarybos vaidmuo, sankcionuojant jėgos panaudojimą, labai išaugo nuo 1990 metų, t. y. pasibaigus Šaltajam karui. Štai 1990 m. lapkričio 29 d. JT Saugumo Taryba priėmė politiškai ir teisiškai svarbią rezoliuciją Nr. 678 (1990) dėl Irako¹⁶, kuri suteikė visiškai kitą teisinį jėgos panaudojimo pagrindą nei ankstesnės panašaus pobūdžio rezoliucijos, t. y. jėgos panaudojimą sankcionavo JT Saugumo Taryba. Be to, ši rezoliucija leido valstybėms jėgos panaudojimo pagrindą interpretuoti daug plačiau, negu būtų leidusi teisės į savigyną doktrina¹⁷. Jei jėga būtų panaudota remiantis teisės į savigyną doktrina, tai jėgą būtų galima naudoti tik tiek, kiek reikia Kuveitui išlaisvinti. Tuo tarpu rezoliucija Nr. 678 (1990) leido panaudoti visas įmanomas priemones ne tik prieš tai buvusioms JT Saugumo Tarybos rezoliucijoms dėl Irako įgyvendinti, bet ir tarptautinei taikai bei saugumui atkurti. Taigi, valstybėms, užsitikrinsioms JT Saugumo Tarybos paramą, atsivėrė galimybės daug laisviau ir plačiau interpretuoti teisę į jėgos panaudojimą, nei tai jos būtų galėjusios padaryti plačiai interpretuodamos teisę į savigyną. Be to, valstybėms atsirado galimybė naudoti jėgą siekiant daug platesnių tikslų, nei leistų savigynos sąvoka. Irako atvejis nebuvo vienintelis, kai JT Saugumo Taryba išplėtė jėgos panaudojimo ribų apibrėžtį. Chartijos 42 straipsnis buvo panaudotas pagrindžiant taikos palaikymo operaciją Somalyje 1992 metais ir 2001 metais suteikiant

15 Jungtinių Tautų Chartijos 42 straipsnis teigia, kad „jeigu Saugumo Tarybos nuomone, 41 straipsnyje numatyty priemonių gali nepakakti arba jau nepakanka, ji, pasinaudodama oro, jūrų bei sausumos pajėgomis, gali imtis veiksmų, kurių reikia tarptautinei taikai bei saugumui palaikyti arba atkurti. Tokie veiksmai gali būti demonstracijos, blokada ir kitokios Jungtinių Tautų narių oro, jūrų bei sausumos pajėgų operacijos“.

16 Harris, D. *Cases and Materials on International Law* (7th ed.). London: Sweet and Maxwell, 2010, p. 748.

17 Greenwood, Ch., *supra* note 6, p. 184.

mandatą Tarptautinių saugumo paramos pajėgų veiklai Afganistane, remiant Afganistano laikinąją vyriausybę ir palaikant saugumą Kabule¹⁸.

XX amžiaus pabaigoje pasikeitė ir su JT Saugumo Tarybos mandatu dislokuojamų karinių pajėgų jėgos panaudojimo apimtis, t. y. karinės pajėgos gavo įgaliojimus naudoti jėgą ne tik savigynai, bet ir siekiant tokių tikslų kaip humanitarinės pagalbos teikimas ar civilių gyventojų apsauga. Dabartinė valstybių praktika patvirtina požiūrį, kad JT Saugumo Taryba vadovaudamasi Chartijos 43 straipsniu gali įgaluoti valstybes (jų grupes ar individualiai) panaudoti jėgą nepaisant to, ar valstybės turi sudariusios specialius susitarimus dėl karinių pajėgų priskyrimo Jungtinėms Tautoms. JT Saugumo Taryba šią praktiką taikė Somalio, Bosnijos, Haičio, Ruandos, Rytų Zairo, Albanijos, Centrinės Afrikos Respublikos, Kosovo ir Rytų Timoro atvejais. Be to, kai kuriais minėtais atvejais, ypač Ruandos ir Somalio, nebuvo jokio kito teisinio pagrindo, tokio kaip savigyna ar priimančiosios valstybės sutikimas, panaudoti karines pajėgas. Taigi, siekdamas pateisinti tokias operacijas ir jėgos panaudojimą, valstybės besąlygiškai pripažino JT Saugumo Tarybos autoritetą teikti įgaliojimus joms veikti teisėtai¹⁹.

2. Dalyvavimo Jungtinių Tautų Organizacijos ir Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos vadovaujamose tarptautinėse operacijose raida ir teisiniai pagrindai

Šaltojo karo metais kaip atsakas į Saugumo Tarybos nesugebėjimą imtis veiksmų pagal VII skyrių, pradėjo vystytis taikos palaikymo institutas. Chartijoje nėra jokios aiškios nuostatos, tiesiogiai įtvirtinančios taikos palaikymo pajėgų formavimą ir panaudojimo sąlygas, todėl taikos palaikymo pajėgų samprata ir struktūra vystėsi Jungtinių Tautų veiksmų dėka. Praėjus keletui metų nuo naujos praktikos įdiegimo, taikos palaikymo pajėgų panaudojimo legalumo jau niekas nekvestionavo. Doktrina dar bandė diskutuoti, ar tokie įgaliojimai kyla iš Generalinės Asamblėjos mandato steigti pagalbinus organus, ar remiantis Chartijos VII skyriaus 40 straipsniu dėl taikaus ginčų sprendimo, tačiau JT Saugumo Taryba priimdama rezoliucijas nenurodydavo jokių aiškių Chartijos nuostatų.

Ankstyviausios JTO misijos vadinamos UNEFI (angl. *Emergency International UN Force*), pradėtos vykdyti 1956 metais, apsiribojo tik stebėjimu. Šeštajame ir septyntajame dešimtmetyje buvo įsteigtos trumpalaikės JTO misijos Dominikos Respublikoje, Vakarų Naujoje Gvinėjoje, vėliau pradėtas ilgalaikis išskleidimas Kipre ir Artimuosiuose Rytuose. Pirmosios didesnės Jungtinių Tautų operacijos buvo vykdomos Artimuosiuose Rytuose²⁰ (1956–1967 metais) ir Konge²¹ (1960–1964 metais). Pasibaigus UNEF misijai, JTO Generalinis Sekretorius parengė pranešimą, aptariantį „naują ir uni-

18 Harris, D., *supra* note 16, 803 *et seq.*

19 Harris, D., *supra* note 16, 803 *et seq.*

20 UNEF buvo įsteigta Generalinės Asamblėjos pastangomis.

21 ONUC įsteigė Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius vykdydamas Saugumo Tarybos mandatą.

kalų eksperimentą“ ir nustatantį gaires ateities operacijoms. UNEF mandatas, remiantis Generalinės Asamblėjos rezoliucijomis Nr. 998 (1956)²² ir Nr. 1000 (1956)²³, apėmė ugnies nutraukimo ir užsienio pajėgų atitraukimą iš Egipto „užtikrinimą ir priežiūrą“, o vėliau ir taikos minėtoje teritorijoje palaikymą. Pirmosioms taikos palaikymo pajėgoms buvo numatyti apribojimai, pagal kuriuos į taikos palaikymo pajėgų komponentą negalėjo įeiti nuolatinių Saugumo Tarybos narių bei valstybių, galėjusių turėti suinteresuotumą konflikte, pajėgos. UNEF operacijoje dalyvaujančių karinių pajėgų teisinis statusas apibrėžtas remiantis Atlanto Sutarties Šalių susitarimo dėl jų karinių pajėgų statuso (sutrumpintai – NATO SOFA) nuostatomis, o jėgos panaudojimas apribojamas savigny. Daugelis vėliau vykdytų operacijų, t. y. taikos palaikymo operacijų, rėmėsi būtent šiais principais²⁴. Įdomu, kad tuometinis JTO Generalinis Sekretorius pasisakė prieš taikos palaikymo pajėgų panaudojimą vidinių konfliktų metu, o karinės jėgos panaudojimas buvo leidžiamas tik savigny tikslais. Išplėstinis šios teisės aiškinimas nebuvo priimtinas, kadangi jis ištrintų atskyrimą tarp šių ir Chartijos VII skyriaus operacijų. Nepaisant pastangų išlaikyti vienodą praktiką, ONUC (angl. *United Nations Operation in the Congo*) operacija Kongo nuo anksčiau minėtų principų pavojingai nukrypo. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 161 (1961)²⁵, nors formaliai ir nebuvo priimta pagal Chartijos VII skyrių, vis dėlto panaudojo Chartijos 39 straipsnio nuostatą ir teigė, kad pilietinio karo pavojus kėlė grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui. Siekiant užkirsti kelią pilietiniam karui, ji įgaliojo ONUC panaudoti jėgą išeinant už savigny ribų²⁶. Tolesnė JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 169 (1961)²⁷ nuėjo dar toliau ne tik patvirtindama teritorinį Kongo vientisumą, bet ir įgaliodama JT Generalinį Sekretorių panaudoti jėgą, numalšinant Katangos provincijos bandymus atsiskirti ir išstumiant užsienio samdinius. Tokia rezoliucija parodė, kad ONUC prisiėmė pareigas, kurios išėjo už tradicinio taikos palaikymo misijos mandato ribų.

Pasibaigus Šaltajam karui po truputį keitėsi ir JT vykdytų operacijų pobūdis, t. y. nuo laikomų „tradicinėmis“, kurios apsiribojo daugiausia stebėtojų misijomis, karinis personalas imtas naudoti kompleksinėms ir multidimensinėms funkcijoms vykdyti, tokioms kaip taikos susitarimų įgyvendinimas ir pagalba dedant pagrindus tvariai taikai. Žinoma, tokiai metamorfozei turėjo įtakos ne tik politinio klimato kaita, bet ir pačių konfliktų pobūdis. Pradžioje taikos palaikymas buvo suprantamas kaip priemonė, taikoma dvišaliams valstybių santykiams, o vėliau taikos palaikymo pajėgos vis dažniau buvo pasitelkiamos šalies viduje vykstančių konfliktų ir pilietinių karų metu jų funkcijas išplečiant nuo nuolatinių valstybinės valdžios institucijų sukūrimo iki žmogaus teisių

22 Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 998 (1956) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-01-23]. <[http://www.unsco.org/Documents/Resolutions/GA_EMR_1\(1956\).pdf](http://www.unsco.org/Documents/Resolutions/GA_EMR_1(1956).pdf)> .

23 Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 1000 (1956) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-01-23]. <[http://www.unsco.org/Documents/Resolutions/GA_EMR_1\(1956\).pdf](http://www.unsco.org/Documents/Resolutions/GA_EMR_1(1956).pdf)> .

24 Gray, Ch. *International Law and Use of Force*. New York: Oxford University Press, 2000, p. 201–227.

25 Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/161 (1961) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-01-23]. <[http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/161\(1961\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/161(1961))> .

26 Gray, Ch., *supra* note 24, p. 157.

27 Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 169 (1961).

stebėjimo, nusiginklavimo, demobilizacijos ir buvusių kombatantų reintegracijos²⁸. Su taikos palaikymo sampratos pasikeitimu atitinkamai daugėjo ir taikos palaikymo operacijų skaičius gavus Saugumo Tarybos sprendimą, pavyzdžiui, 1989–1994 metais Saugumo Taryba sankcionavo 20 naujų operacijų išplėsdama ir taikdarių skaičių nuo 11 000 iki 75 000. Taikos palaikymo misijos buvo įsteigtos Angoloje, Kambodžoje, Salvadore, Mozambike ir Namibijoje joms pavedant teikti pagalbą įgyvendinant sudėtingus taikos susitarimus, stabilizuoti saugumo padėtį, reorganizuoti kariuomenę ir policiją bei stebėti naujų vyriausybių rinkimus ir padėti sukurti demokratines institucijas²⁹.

Palaipsniui Saugumo Taryba ėmė intensyviai taikyti Chartijos 41 bei 42 straipsnius, suteikiančius galimybę panaudoti jėgą, jei paaiškėdavo, kad kitos priemonės nepakankamos. Šaltojo karo pabaigoje suaktyvėjusi Saugumo Tarybos veikla parodė jos ketinimus sankcionuoti jėgos panaudojimą remiantis VII Chartijos straipsniu neretai reaguojant į žmogaus teisių pažeidimus. Beje, atskirai taikomas 41 straipsnis galėjo būti naudojamas ir taikant sankcijas atitinkamai valstybei.

1992 metais JTO Generalinio Sekretoriaus parengtas dokumentas *Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*³⁰ numatė kur kas ambicingesnę taikos palaikymo pajėgų vaidmenį. Naujoji koncepcija įgalino JT pajėgas veikti pagal Chartijos 40 straipsnį suteikiant joms įgaliojimus veikti išeinant už ankstesnio taikos palaikymo modelio ribų ir neapsiribojant karinių veiksnių nutraukimo priežiūra. Toks funkcijų išplėtimas nuo taikos palaikymo iki taikos įvedimo buvo akivaizdžiausias Jugoslavijos ir Somalio atvejais, kai abiem operacijoms suteiktos funkcijos buvo platesnės nei vykdomos tradicinio taikos palaikymo metu³¹.

JTO operacijos Somalyje (UNOSOM I (angl. *UN Assistance Mission in Somalia*)) pagrindinė užduotis buvo stebėti ugnies nutraukimą Mogadiše siekiant užtikrinti JTO personalo apsaugą, apsaugoti humanitarinės pagalbos sostinei ir (palaipsniui plečiant geografinę veikimo zoną) visai Somalio teritorijai teikimą. Ši operacija buvo pirmoji sankcionuota Saugumo Tarybos operacija, vykdyta vidaus konflikto metu pagal Chartijos VII straipsnį. Šią operaciją sankcionavo Saugumo Taryba priimdama rezoliuciją Nr. 794 (1992)³² nedarydama jokių nuorodų į tarptautinį konfliktą. Analogiškas teisinis pagrindas, t. y. Chartijos VII skyrius, buvo nurodytas priimant rezoliucijas dėl Ruandos³³ ir Haičio³⁴. Toks Saugumo Tarybos plečiamasis Chartijos 39 straipsnio nuostatų

28 Post Cold-War Surge [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-13]. <<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/surge.shtml>>.

29 Post Cold-War Surge [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-13]. <<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/surge.shtml>>.

30 JTO Generalinio Sekretoriaus parengta darbotvarkė *Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-13]. <http://www.un.org/ar/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/GENERAL%20ISSUES/Item%2029_Agenda%20for%20peace_.pdf> .

31 Harris, D., *supra* note 16, p. 830.

32 Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/794 (1992).

33 Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija dėl Ruandos S/RES/929 (1994).

34 Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija dėl Haičio S/RES/940 (1994).

aiškinimas ir taikymas suponavo, kad Saugumo Taryba tarptautinius konfliktus laiko grėsme tarptautinei taikai, suponuojančiai didelio masto humanitarines pasekmes³⁵.

Vis dėlto, operacijų Somalyje patirtis (UNSON I ir UNSON II) atskleidė probleminius naujo tipo operacijų aspektus. Saugumo Taryba vienbalsiai priėmė rezoliuciją Nr. 814 (1993)³⁶, pakeitusią UNSON I į UNSON II. Grindžiama Chartijos VII nuostatomis, UNSON II tapo pirmąja taikos užtikrinimo operacija, kuriai vadovavo Jungtinės Tautos ir kuri išėjo už tradicinių taikos palaikymo rėmų. Rezoliucija Nr. 814 (1993) įgalino UNSON II veikti visoje Somalio teritorijoje (stebėti ugnies nutraukimą, užkirsti kelią smurto protrūkiams, užtikrinti nusiginklavimo eigą ir, jei reikia, imtis priemonių, būtinų ugnies nutraukimui, palaikyti saugumą oostuose, saugoti civilinį personalą ir pan.). Tačiau toks mandato išplėtimas palyginus su UNSON I, pagal kurį Jungtinių Tautų pajėgos turėjo tik užtikrinti saugią aplinką humanitariniais tikslais, buvo tik iš dalies veiksmingas. Rezoliucija Nr. 837 (1993)³⁷ buvo priimta žuvus taikdarius, kuriuos užpuolė viena iš kariaujančių pusių. Ši rezoliucija, nors ir įgalino JT suimti ir teisti vykdžiusius žudynes asmenis, tačiau dėl kariaujančių pusių nenoro padėti taikdarius ir JAV karių atšaukimo misija buvo galiausiai pabaigta 1995 metais. Tuometinis JAV prezidentas George'as W. Bushas pasisakydamas dėl nesėkmingos misijos teigė, kad „Somalio operacija prasidėjo kaip humanitarinės pagalbos misija, paskui jos pobūdis pasikeitė į valstybės atstatymo misiją. Dėl to misija ir žlugo. Aš nemanau, kad mūsų kariai turi būti siunčiami į vadinamąsias valstybės atstatymo misijas. Aš manau, kad mūsų kariai turi kovoti ir laimėti karus“³⁸.

Iki šiol netradicinis taikos palaikymo misijos funkcijų išplėtimas suponavo ir UNPROFOR (angl. *UN Protection Force*) operacijai vykdyti gautą įgaliojimą naudoti jėgą ir saugumo zonoms priskirtoms teritorijoms. Jugoslavijos konfliktams reglamentuoti Saugumo Taryba pirmiausia įsteigė taikos palaikymo pajėgas, o vėliau išplėtė mandatą, leidžiantį valstybėms imtis taikos įvedimo veiksmų. Jugoslavijoje Jungtinių Tautų pajėgos UNPROFOR veikė kaip taikos palaikymo pajėgos, o vėliau Saugumo Taryba įgaliojo NATO valstybes panaudoti jėgą pagal Chartijos VII skyrių. 1992 metais buvo priimta pirmoji Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 770 (1992)³⁹, kviečianti valstybes, vienašališkai ar sudarant regioninius susitarimus bei bendradarbiaujant su JTO, imtis visų priemonių siekiant palengvinti humanitarinės paramos teikimą Sarajevui ir kitoms Bosnijos dalims. Rezoliucija Nr. 816 (1993), pakeitusi rezoliuciją Nr. 770 (1992), įgaliojo valstybes, bendradarbiaujant su Generaliniu Sekretoriumi ir UNPRO-

35 Humanitarian Intervention. Advisory Council of International Affairs. Advisory Report no.13, April 2000 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-13]. <http://www.aiv-advies.nl/ContentSuite/template/aiv/adv/collection_single.asp?id=1942&adv_id=178&language=UK>.

36 Rezoliucija S/RES/814 (1993) <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/226/18/IMG/N9322618.pdf?OpenElement>>.

37 Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/837 (1993) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-13]. <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/332/32/IMG/N9333232.pdf?OpenElement>>.

38 Turns, D. *Ius ad Pacem in Bello?* In Shmitt, M. N., (ed). *The War in Afghanistan: A Legal Analysis: Afghanistan, Stability Operations and the International Laws Relating to Armed Conflict. International Law Studies*. 2009, 85: 387.

39 Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/770 (1992) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-13]. <[http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/770\(1992\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/770(1992))>.

FOR, imtis visų būtinų priemonių Bosnijos oro erdvėje užtikrinant neskraidymo zonos reikalavimų virš Bosnijos laikymąsi. Būtent šios rezoliucijos pagrindu NATO pradėjo *Deny Flight* operaciją. Vėlesnė Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 836 (1993)⁴⁰ pasirodė itin svarbi, kadangi ja Saugumo Taryba įgalino NATO saugoti 6 miestus, paskelbtus saugumo zonomis, ir numatė, kad kontroliuojant oro erdvę būtų užkertamas kelias bombardavimams bei ginkluotiems įsiveržimams į saugumo zonas. Visos Saugumo Tarybos rezoliucijos, įgalinusios valstybes panaudoti jėgą, užtikrinti humanitarinės pagalbos teikimą, saugumo zonų apsaugą, numatė valstybių pareigą glaudžiai bendradarbiauti su Generaliniu Sekretoriumi. Iš esmės tai reiškė, kad ne tik NATO turi informuoti Generalinį Sekretorių apie jėgos panaudojimą, tačiau būtinas ir Generalinio Sekretoriaus sutikimas NATO imtis veiksmų. Manyta, kad tokiu būdu bus užtikrintas UNPROFOR operacijos saugumas. Tačiau toks NATO veiksmų ribojimas padalino pačią Saugumo Tarybą. JAV, neturėdama sausumos pajėgų regione, buvo linkusi naudoti oro pajėgas puolant Bosnijos serbus, o valstybės, pasiuntusios sausumos pajėgas (Prancūzija ir Didžioji Britanija) manė priešingai⁴¹. Tokie logistiniai bei strateginiai (taktiniai) skirtumai tarp valstybių atskleidė skirtingų Saugumo Tarybos mandatų taikymo problematiką vienoje teritorijoje. Apskritai praktika parodė, kad reikia vengti taikos palaikymo ir taikos įvedimo pajėgų suplakimo, nes tai atitinkamai gali paveikti pajėgų nešališkumą⁴².

Nesėkminga savo karius JTO pajėgoms Somalyje (UNOSOM II)⁴³ ir Bosnijoje (UNPROFOR)⁴⁴ skiriančių valstybių patirtis įtikino valstybes, kad siūsdamos savo karinius vienetus į panašias operacijas, kurios neturi aiškiai išreikšto ir nuoširdaus visų kariaujančių pusių palaikymo, jos turi turėti omenyje, kad siunčiami kariai turi būti pasiruošę veikti esant aukštam prievartos lygiui. *A fortiori* tokie reikalavimai taikomi humanitarinei intervencijai, kadangi, laikantis klasikinio scenarijaus, valstybės, kurioje vykdoma humanitarinė intervencija, sutikimas dėl panašių operacijų vykdymo nėra gaunamas. Remiantis dominuojančiomis karinėmis doktrinomis, intervenciją atliekanti jėga turi būti pasiruošusi operacijai, kuri gali virsti į atkaklius susirėmimus, todėl dislokuotos pajėgos privalo turėti galimybę užkirsti kelią karo veiksmų paastrėjimui. Dėl šios

40 Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/836 (1993) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-13]. <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/330/21/IMG/N9333021.pdf?OpenElement>>.

41 Gray, Ch., *supra* note 24, p. 173.

42 *Ibid.*, p. 201–227.

43 UNOSOM II buvo vykdoma 1993 m. gegužės – 1994 m. gruodžio mėnesiais. Atsižvelgus į padėties Somalyje pablogėjimą, JAV prezidentas Bushas priėmė sprendimą vykdyti karinę intervenciją. 1992 m. gruodžio mėnesį JAV gavo Saugumo Tarybos leidimą imtis karinių veiksmų visoje Somalio teritorijoje. Gautas mandatas leido imtis visų būtinų priemonių tam, kad būtų atkurtas saugumas. Vėliau UNOSOM išliko atsakingas už politinius humanitarinės pagalbos aspektus.

44 UNPROFOR mandatas buvo keičiamas kelis kartus. Pačioje pradžioje tai buvo operacija, skirta sukurti taikos koaliciją Jugoslavijos krizei suvaldyti. Buvo nuspręsta išskleisti karius trijose saugomose zonos siekiant prižiūrėti demilitarizavimo procesus ir apsaugoti gyventojus nuo ginkluoto užpuolimo pavojaus. 1992 m. birželio mėn. situacijai pablogėjus UNPROFOR mandatas buvo išplėstas, o personalas padidintas siekiant užtikrinti Sarajevo oro uosto funkcionavimą ir apsaugą ir humanitarinės pagalbos teikimą. 1992 m. lapkričio mėnesį buvo įvestas draudimas skristi virš Bosnijos ir Hercegovinos. Taikos susitarimai buvo sudaryti 1995 m. lapkričio 21 d. Deitone, o UNPROFOR 1995 m. gruodžio 20 d. buvo pakeistas į IFOR (angl. *The Implementation Force*) ir perduotas daugianacionalinių NATO pajėgų vykdymui.

priežasties dauguma karinių doktrinų nedaro jokio skirtumo (bent jau dėl karinių resursų išskleidimo) tarp kariavimo ir taikos užtikrinimo operacijų⁴⁵.

3. Lietuvos Respublikos dalyvavimo tarptautinėse operacijose teisiniai pagrindai

Lietuvos Respublika, įgyvendindama savo užsienio politikos prioritetus ir siekdama užtikrinti nacionalinį bei tarptautinės bendruomenės saugumą, stiprinti NATO, Europos Sąjungos ir Jungtinių Tautų vaidmenį valdant tarptautinius konfliktus, nuo 1994 metų dalyvauja tarptautinėse operacijose ir misijose. Straipsnio rašymo metu Lietuvos kariai dalyvavo trijose NATO vadovaujamosiose operacijose (t. y. Afganistane, KFOR Kosove ir kovai su piratavimu skirtoje „Vandenyno skydas“ (angl. „*Ocean Shield*“) operacijoje) ir Europos Sąjungos vadovaujamoje operacijoje „Atalanta“, kurios tikslas taip pat yra kova su piratavimu.

Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymas numato dviejų tipų tarptautines operacijas: 1) kolektyvinės gynybos operacijas ir 2) kitas karines operacijas. Prielaidą dalyvauti kolektyvinės gynybos operacijoje, organizuojamoje JTO / NATO, teisinį pagrindą sudaro du tarptautinės teisės pagrindai: 1) anksčiau straipsnyje minėtas JT Chartijos 51 straipsnis (šis straipsnis pripažįsta kiekvienos valstybės neatimamą teisę į individualią ir kolektyvinę gynybą, jei kalbame apie Jungtinių Tautų vykdomas operacijas ir 2) Šiaurės Atlanto sutartis (kurios kartinė norma yra kolektyvinė gynyba), sudaranti NATO veiklos kartinę nuostatą. Pagal Šiaurės Atlanto Sutarties nuostatas NATO savo veiklą grindžia trimis pagrindiniais principais: 1) taikaus tarptautinių ginčų sprendimo, 2) jėgos nenaudojimo ir 3) kolektyvinės savigynos. Taikaus tarptautinių ginčų sprendimo ir jėgos nenaudojimo principai įtvirtinti Sutarties 1 straipsnyje, kuriame nustatyta, jog Sutarties šalys bet kokią tarptautinį ginčą, kuriame jos gali dalyvauti, turi spręsti taikiu būdu ir savo tarptautiniuose santykiuose susilaikyti nuo grasinimo jėga ar jėgos panaudojimo bet kokių būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais. Kolektyvinės savigynos principas, kurį galima laikyti visos Šiaurės Atlanto sutarties, taip pat ir NATO veiklos pagrindu, įtvirtintas Sutarties 5 straipsnyje, pagal kurį Sutarties šalys susitaria, kad vienos ar kelių iš jų ginkluotas užpuolimas Europoje ar Šiaurės Amerikoje bus laikomas jų visų užpuolimu. Tokio ginkluoto užpuolimo atveju kiekviena iš jų, įgyvendindama individualios ar kolektyvinės savigynos teisę, pripažintą JT Chartijos 51 straipsnyje, įsipareigoja nedelsdama suteikti pagalbą užpultai ar užpultoms šalims, individualiai ir kartu su kitomis šalimis, imdamasi tokių veiksmų, kokie atrodys būtini, įskaitant ginkluotos jėgos panaudojimą, Šiaurės Atlanto regiono saugumui atkurti ir palaikyti. Tame pačiame 5 straipsnyje numatyta, kad apie kiekvieną tokį ginkluotą užpuolimą bei visas priemones, kurių buvo imtasi užpuolimo atveju, turi būti nedelsiant pranešama JT Saugumo Tarybai⁴⁶.

45 Humanitarian Intervention., *supra* note 35.

46 NATO pirmą kartą panaudojo Šiaurės Atlanto sutarties 5 straipsnį po rugsėjo 11 d. išpuolio prieš JAV.

Galima drąsiai tvirtinti, kad Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką bei priimdama sprendimus dėl savo karinių pajėgų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose, vadovaujasi minėtais teisėtais jėgos panaudojimo pagrindais. Toks reikalavimas įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 135 straipsnyje, įpareigojančiame vadovautis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, prisidėti prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo.

1994 metais pradėta reglamentuoti Lietuvos Respublikos karinių pajėgų dalyvavimą tarptautinėse operacijose. Pirmasis teisinis pagrindas, sudaręs galimybę Lietuvos Respublikai dalyvauti tarptautinėse operacijose, buvo 1994 m. liepos 19 d. priimtas įstatymas Dėl Lietuvos kariuomenės padalinių dalyvavimo tarptautinėse operacijose⁴⁷, kuris leido Lietuvos Respublikos kariuomenės padaliniams dalyvauti tarptautinėse operacijose tik tada, kai vykdomi Lietuvos Respublikos tarptautiniai įsipareigojimai. Įstatymo taikymo sritis apėmė tarptautines operacijas, pratybas ir tarptautines gelbėjimo ir humanitarines operacijas⁴⁸. Įstatyme buvo numatyta galimybė Lietuvos kariuomenės padalinius perduoti JT Saugumo Tarybos struktūrų žinion atskiroms tarptautinėms operacijoms pagal Chartiją vykdyti. Nepažeidžiant šio įstatymo 11 straipsnio⁴⁹, įstatymas sudarė galimybę steigti bendrus karinius dalinius su Vakarų Europos Sąjunga, NATO, taip pat kitomis valstybėmis. 1994 metų įstatymo redakcija numatė ryškius kiekybinius apribojimus Lietuvos kariuomenės padaliniams, dalyvaujantiems tarptautinėse operacijose užsienyje – ne daugiau kaip 500 karių. Šio įstatymo 6 straipsnis leido Lietuvos kariuomenės padalinius perduoti JT Saugumo Tarybos, Vakarų Europos Sąjungos ar NATO žinion tik esant Lietuvos Respublikos Vyriausybės teikiamam Lietuvos Respublikos Seimo nutarimui, kuriame būtų įtvirtinta tarptautinės operacijos konkreti teritorija ir nurodytas konkretus operacijos vykdymo laikas. Taip pat šiame įstatyme buvo numatytas saugiklis, kuris įgytų svarbos, ne tik jei būtų pažeistos Lietuvos kariuomenės padalinių perdavimo sąlygos, bet ir „kitais atvejais, kai yra būtina užtikrinti Lietuvos valstybės interesus“⁵⁰. Sprendimus dėl Lietuvos kariuomenės padalinių dalyvavimo tarptautinėse operacijose priėmė Seimas nutarimu. Tuo tarpu sprendimą dalyvauti tarptautinėse gelbėjimo ir humanitarinėse operacijose nutarimą turėjo priimti Vyriausybė. 1994 metų įstatymo redakcijoje įtvirtinta, kad „jokia šio įstatymo nuostata jokių būdu neriboja Lietuvos Respublikos teisės vykdyti individualią ar kolektyvinę saviginą pagal Jungtinių Tautų Įstatus“. Tai sudarė prielaidas Lietuvos Respublikos kariniams vienetams dalyvauti JTO vadovaujamos operacijose, kurių vykdymui yra gautas JT Saugumo Tarybos mandatas. Tokio pobūdžio operacijoje Lietuvos Respublika dalyvavo 1994–1996 metais UNPROFOR II Kroatijoje.

Po rugsėjo 11 d. antrą kartą 5 straipsnis buvo panaudotas operacijoje *Active Endeavour*, kuri nukreipta prieš teroristų veiklą Viduržemio jūroje. NATO vadovaujamos operacijos pajėgos patruliuoja Viduržemio jūroje ir stebi laivybą siekdami nustatyti, atgrasinti ir apsaugoti laivus nuo teroristinės veiklos.

47 Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų renginių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 58-1133.

48 Šios sąvokos nebeliko vėlesnėse šio įstatymo redakcijose.

49 11 straipsnyje buvo įtvirtintas draudimas dalyvauti posovietinių sąjungų tarptautinėse operacijose tiek Baltijos valstybių, tiek ir NVS šalių teritorijose.

50 Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų renginių įstatymas, *supra* note 47, 6 straipsnis.

Pažymėtina, kad 1998 metų redakcija⁵¹ pateikė įstatymo papildymus – taip atsirado tarptautinės operacijos apibrėžimas: tarptautinė operacija apibrėžiama kaip taikos operacija, kuriai vykdyti kitos valstybės teritorijoje pagal JTO mandatą panaudojami Lietuvos kariuomenės vienetai. Tiesa, reikia paminėti, kad šiame įstatyme yra minimos tik tokios operacijos, kurioms yra gautas JTO mandatas. 1998 metų įstatymo redakcijoje buvo papildyti Lietuvos kariuomenės vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose teisiniai pagrindai numatant reikalavimą teikti Seimo nutarimą, kurio pagrindu Lietuvos kariuomenės vienetas būtų siunčiamas dalyvauti tarptautinėje operacijoje⁵². Šioje redakcijoje jau nebeliko nei Lietuvos kariuomenės vienetų, dalyvaujančių tarptautinėse operacijose, dydžio, nei Lietuvos kariuomenės karių, tarnaujančių bendruose kariniuose vienetuose, skaičiaus apribojimų.

1994 metais Lietuvai pareiškus pageidavimą pradėti derybas dėl narystės NATO tapo būtina iš esmės peržiūrėti esamą teisinę bazę ir sudaryti tinkamą teisinį pagrindą iš narystės NATO išplaukiantiems įsipareigojimams. Bendradarbiaujant su Danijos gynybos ministerija buvo atlikta *Kai kurių teisinių Lietuvos narystės NATO aspektų studija*. Teisės ekspertams buvo pavesta įvertinti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Tarptautinių sutarčių įstatymo nuostatos netrukdo Lietuvai prisijungti prie Šiaurės Atlanto sutarties. Ypatingas dėmesys skirtas NATO karinių operacijų planavimo ir sprendimų jas vykdyti priėmimo procedūroms siekiant nustatyti, ar 1998 metais priimtas Kariuomenės vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose ir pratybose, taip pat tarptautinių pratybų rengimo Lietuvos teritorijoje įstatymas yra pakankamas pagrindas Lietuvai tinkamai dalyvauti Aljanso operacijose⁵³.

Lietuvos Respublikos teisinėje bazėje pasigedus galimybės taikos metu priskirti Lietuvos karinius vienetus NATO institucijų operaciniam vadovavimui bei numatyti jų preventyvaus ir išankstinio panaudojimo operacijos tikslams galimumą, Lietuvai teko pareiga peržiūrėti teisinę bazę ir padaryti atitinkamas įstatymų pataisas. Ekspertai atkreipė dėmesį ir į poreikį supaprastinti sprendimo priėmimo procedūras, taikomas Lietuvos dalyvavimui kolektyvinės gynybos bei kitose karinėse operacijose, taip pat poreikį numatyti galimybę Lietuvos teritorijoje tarptautinių operacijų tikslams panaudoti NATO šalių karines pajėgas bei galimybę bendradarbiauti su kitomis Partnerystės taikos labai programoje dalyvaujančiomis valstybėmis, karinio bendradarbiavimo galimybes su NVS šalimis, laikantis esamų konstitucinių apribojimų, susijusių su draudimu Lietuvai jungtis į postsovietines valstybių sąjungas padidiniu⁵⁴.

Atsižvelgiant į ekspertų išsakytas rekomendacijas taisyti įstatymą, 2002 m. sausio 15 d. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, karinių pratybų ir kitų renginių įstatymo pakeitimo įstatymą, kurio 1 straipsniu Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, karinių pratybų ir kitų renginių įstatymas buvo pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija. Kartu buvo pakeistas ir įstatymo pavadinimas – jis pavadintas Lietuvos

51 Įstatymo „Dėl Lietuvos kariuomenės padalinių dalyvavimo tarptautinėse operacijose“ pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 92-2148; 1996, Nr. 92-2148.

52 *Ibid.*, 2 straipsnis.

53 Hartov, M. P. A Study on Selected Legal Aspects of Lithuanian Membership of NATO, 2001.

54 *Ibid.*

Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymu. Minėtame įstatyme *inter alia* įtvirtinta nauja tarptautinio karinio bendradarbiavimo forma – sureguliuotas Lietuvos kariuomenės vienetų dalyvavimas kituose tarptautiniuose karinio bendradarbiavimo renginiuose, taip pat užsienio valstybių kariuomenės vienetų dalyvavimas šiuose renginiuose Lietuvos teritorijoje⁵⁵.

Šiuo metu aktualioje Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo redakcijoje *tarptautinė operacija* yra apibrėžiama kaip kolektyvinės gynybos arba kita karinė operacija, kuriai Lietuvos Respublikos kariniai vienetai panaudojami kartu su kitų valstybių kariniais vienetais. Ši įstatyme įtvirtinta sąvoka apima du sudedamuosius elementus – „kolektyvinės gynybos operaciją“ ir „kitą karinę operaciją“, kuriuos Konstitucinis Teismas savo 2011 m. kovo 15 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo (2002 m. sausio 15 d. redakcija) 5 straipsnio 1, 2, 3, 4 dalių, 6 straipsnio 2, 3, 4 dalių, 10 straipsnio (2005 m. gegužės 12 d. redakcija) 1, 2, 3 dalių, 14 straipsnio 2, 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ pabrėžė abiejų sąvokų tarpusavio ryšį, nustatydamas, kad nors įstatymo (2002 m. sausio 15 d. redakcija) 2, 5, 6 straipsniuose „kolektyvinės gynybos operacija“ ir „kita karinė operacija“ įtvirtintos kaip atskiros sąvokos, tai reiškia, kad būdamos tarptautinės karinės operacijos rūšimis jos yra susijusios, jų negalima supriešinti, nes tiek „kolektyvinės gynybos operacija“, tiek „kita karinė operacija“ pagal įstatymą gali būti vykdoma įgyvendinant Lietuvos Respublikos tarptautinius įsipareigojimus ir JT Chartijos 51 straipsnyje pripažintą kiekvienos valstybės neatimamą teisę į individualią ir kolektyvinę savigyną⁵⁶.

Taigi, 2004 m. kovo 29 d. Lietuvos Respublikai įsigaliojus Šiaurės Atlanto Sutartčiai, kartu visa apimtimi (įskaitant 5 straipsnį) įsigaliojo Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymas (2002 m. sausio 15 d. redakcija). Lietuvos valstybės šioje srityje nustatytas teisinis reguliavimas ir prisiimti tarptautiniai įsipareigojimai *inter alia* grindžiami Chartijos 51 straipsnyje pripažįstama kiekvienos valstybės, Jungtinių Tautų narės, teise į individualią ir kolektyvinę savigyną, taip pat siekiu palaikyti tarptautinę taiką⁵⁷. Todėl ir Lietuvos Respublikos teisinėje bazėje Chartijos 51 straipsnio ir Šiaurės Atlanto sutarties 5 straipsnio operacijos yra apibrėžiamos kaip operacijos, kurios yra vykdomos pagal kolektyvinės gynybos sutartį vienos ar kelių sutarties šalių ginkluoto užpuolimo atveju. Atitinkamai prie kolektyvinės gynybos operacijos priskiriamas ir pasirengimas šiai operacijai. Kolektyvinės gynybos operacijos

55 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo (2002 m. sausio 15 d. redakcija) 5 straipsnio 1, 2, 3, 4 dalių, 6 straipsnio 2, 3, 4 dalių, 10 straipsnio (2005 m. gegužės 12 d. redakcija) 1, 2, 3 dalių, 14 straipsnio 2, 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (2011 m. kovo 15 d.). *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 32-1503.

56 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo (2002 m. sausio 15 d. redakcija) 5 straipsnio 1, 2, 3, 4 dalių, 6 straipsnio 2, 3, 4 dalių, 10 straipsnio (2005 m. gegužės 12 d. redakcija) 1, 2, 3 dalių, 14 straipsnio 2, 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (2011 m. kovo 15 d.). *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 32-1503.

57 *Ibid.*

reiškia tai, kad a) Lietuvos Respublikos kariniai vienetai gali išvykti į kitas valstybes ir būti panaudoti kitų valstybių teritorijose ir b) kitų valstybių – Lietuvos sąjungininkų – kariniai vienetai gali atvykti į Lietuvą ir būti panaudoti Lietuvos Respublikos teritorijoje. Tuo tarpu terminas „*kita karinė operacija*“ reiškia kitą nei kolektyvinės gynybos tarptautinę operaciją bei pasirengimą jai, kuri nepatenka į Chartijos 51 straipsnyje nurodytas kolektyvinės gynybos operacijas, tokias kaip Lietuvos karinių vienetų dalyvavimas NATO vadovaujamoje Tarptautinių saugumo paramos pajėgų operacijoje Afganistano Islamo Respublikoje. Analogiškai, kalbant apie „*kitas operacijas*“ yra numatyta galimybė tiek siųsti karinius vienetus į kitas valstybes, tiek ir priimti kitų valstybių karinius vienetus ir juos panaudoti Lietuvos Respublikoje. Kaip ir kolektyvinės gynybos operacijų atveju, sprendimus dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų panaudojimo ir dėl kitų valstybių karinių vienetų atvykimo priima Seimas Prezidento teikimu. Priešingai nei dalyvavimo kolektyvinės gynybos operacijos atveju, Lietuvos kariniams vienetais ir užsienio valstybių kariniams vienetais, dalyvaujantiems kitose operacijose, numatytas maksimalus karinių vienetų (tiek Lietuvos Respublikos, tiek užsienio valstybių) skaičius ir jų dalyvavimo trukmė.

3.1. Sprendimų dėl siuntimo į tarptautines operacijas priėmimas

Sprendimų siųsti į tarptautines operacijas priėmimo schema yra pasikeitusi lyginant su ankstesnėmis įstatymų redakcijomis. Ankstesnėse redakcijose buvo numatyta, kad sprendimus dalyvauti kolektyvinės gynybos operacijose priima Seimas Prezidento siūlymu, o dėl dalyvavimo kitose operacijose – Seimas Vyriausybės siūlymu. Neatidėliotinais atvejais sprendimus dėl dalyvavimo galėjo priimti Prezidentas, kurio sprendimas turėjo būti pateiktas tvirtinti Seimui.

Dabar galiojančiame Tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatyme⁵⁸ sprendimai dėl dalyvavimo tarptautinėse operacijose yra priimami Seimo nutarimu⁵⁹. Siunčiant Lietuvos Respublikos karinius vienetus į kolektyvinės gynybos operacijas ir esant poreikiui juos panaudoti kitų valstybių teritorijose, kaip ir norint, kad užsienio valstybių kariniai vienetai tarptautinės operacijos ar pasiruošimo jai tikslais būtų panaudoti Lietuvos Respublikoje, yra būtinas Seimo nutarimas, kurį teikia Prezidentas. Vienintelė išimtis, kai Prezidentas gali nedelsdamas priimti sprendimą dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, yra Lietuvos Respublikos, kitos arba kitų kolektyvinės gynybos sutarties šalių ginkluotas užpuolimas. Taip pat neatidėliotinais atvejais Respublikos Prezidentas priima sprendimą dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo kitose operacijose, įskaitant karinių vienetų išvykimą, leidimą atvykti į Lietuvą ir kitų valstybių kariniams vienetais bei dėl kitų priemonių, reikalingų kitos operacijos tikslams pasiekti. Tačiau ir šiais atvejais yra būtinas Seimo pritarimas. Susiklosčius situacijai, kai poreikis priimti nutarimą iškyla tarp Seimo sesijų, esant Lie-

58 Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų renginių įstatymas, *supra* note 47.

59 Pasakytina, kad Lietuvos Respublikos Seimo leidimo reikia karius siunčiant į operacijas, kuriose numatytos kovinės užduotys. Į nekovinio pobūdžio misijas – mokomąsias, stebėjimo – kariai siunčiami be atskiro Seimo leidimo.

tuvos Respublikos ar kitų kolektyvinės gynybos sutarties dalyvės ginkluotam užpuolimui, toks sprendimas bus priimamas Prezidento ir pateikiamas Parlamentui (tarp sesijų Prezidentas gali sušaukti Seimo posėdį)⁶⁰. Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 10 straipsnio 7 dalies pagrindu krašto apsaugos ministras kartu su užsienio reikalų ministru teikia Respublikos Prezidentui pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose ir kitų valstybių karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose Lietuvos Respublikos teritorijoje. Seimas priimdamas nutarimą dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų panaudojimo kitų valstybių teritorijoje kitos operacijos tikslais nustato maksimalų siunčiamų karių skaičių, maksimalią jų dalyvavimo kitose operacijose trukmę bei geografinę teritoriją, kurioje kariai gali veikti. Tuo tarpu krašto apsaugos ministras apibrėžia tikslų kitų valstybių teritorijose kitos operacijos tikslais naudojamų karinių vienetų dydį ir jų buvimo užsienyje laiką, be abejojimo, neviršydamas Seimo nustatytų maksimalių dydžių ir trukmės. Tokia pat procedūra taikoma ir užsienio valstybių kitos operacijos tikslais Lietuvos Respublikoje naudojamiems kariniams vienetams. Pabrėžtina, kad Seimas, nepažeisdamas valstybės tarptautinių įsipareigojimų bei atsižvelgdamas į jos interesus, bet kada gali sumažinti tiek Lietuvos Respublikos karinių vienetų, esančių užsienyje, skaičių bei jų buvimo trukmę, tiek ir kitų valstybių karinių vienetų buvimo Lietuvoje dydį ir skaičių.

Tarptautinių operacijų įstatymas numato galimybę krašto apsaugos ministro ar jo įgalioto kariuomenės vado įsakymu perduoti Lietuvos Respublikos karinius vienetus, karius ir civilius krašto apsaugos sistemos tarnautojus kitų valstybių arba Jungtinių Tautų, NATO ar Europos Sąjungos institucijų operaciniam vadovavimui ir valdymui. Didžiausias perduodamų karinių vienetų skaičius⁶¹ ir atitinkami geografiniai regionai, kur toks veikimas yra įmanomas, yra numatomi Seimo nutarime.

Pažymėtina, kad dabartinis sprendimų dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose užsienyje bei užsienio valstybių karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose Lietuvos Respublikos teritorijoje priėmimo teisinis reglamentavimas tinkamai atiboja atskirų valdžios institucijų teises, tolygiai ir aiškiai paskirsto atitinkamų valstybės institucijų funkcijas, detalizuodamas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintus Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose principus.

---

60 2009 m. lapkričio 19 d. Seimo nutarimas Nr. XI-494 „Dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose Balkanų, Centrinės ir Pietų Azijos, Pietų Kaukazo bei Persijos įlankos regionuose pratęsimo ir dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose Balkanų, Centrinės ir Pietų Azijos, Pietų Kaukazo bei Persijos įlankos regionuose“ pripažinimo netekusiu galios Seimas nustatė: 1) nutarimo galiojimo laiką – iki 2013 m. gruodžio 31 d.; 2) bendrą maksimalų Lietuvos Respublikos karinių vienetų dydį – iki 420 karių ir karinėms pajėgoms priskirtų civilių tarnautojų ir apibrėžė konkrečias dislokacijos ribas.

61 Pagal šiuo metu galiojantį Seimo nutarimą Nr. XI-2028 nuo 2013 m. sausio 1 d. iki 2014 m. gruodžio 31 d.

Išvados

Tarptautinių operacijų teisę galima būtų priskirti sparčiai besivystančiam tarptautinės teisės institutui, kuris dėl savo sparčios raidos gali būti laikomu net *sui generis*. „Tarptautinių operacijų“ apibrėžimo nėra nei paprotinėje teisėje, nei JT Chartijoje ar kitose tarptautinėse sutartyse, o ir pati tarptautinių operacijų samprata yra dinamiška, ji ir leidžia pakankamai plačiai interpretuoti tarptautinės operacijos sampratą. Pagal savo prigimtį tarptautines operacijas subtiliai galima apibrėžti kaip „kviestinę intervenciją“ arba „leistą intervenciją“, kurioms yra būdinga keletas bruožų, tokių kaip: 1) būtinas tarptautiniu mastu pripažintos priimančios šalies vyriausybės pakvietimas; 2) tarptautinės organizacijos, geriausiu atveju – Jungtinių Tautų, mandatas ir 3) daugiašalė koalicija, sudaryta esančių karinių sąjungų pagrindu (pvz., NATO) arba *ad hoc*⁶².

Nors ir sunku identifikuoti teisinio pagrindo konstantą, tačiau JT Saugumo Taryba remdamasi Chartijos VII skyriumi bei 41 ir 42 straipsniais gali priimti sprendimą siųsti karius į taikos palaikymo ar taikos užtikrinimo operaciją mandate nurodydama jėgos panaudojimo ribas. Pažymėtina, kad jėgos panaudojimo apribojimas savigynos tikslais nepasiteisino kaip nepakankamas operaciniams tikslams pasiekti, todėl Saugumo Taryba dėl ankstesnių nesėkmių vėlesniuose mandatuose išplėtė mandatą, kuris išėjo už tradicinių taikos palaikymo operacijos ribų, tuo išplečiant įprastines taikos palaikymo operacijų funkcijas nuo stebėjimo funkcijų atlikimo iki taikos susitarimų įgyvendinimo ir pagalbos dedant pagrindus tvirtai taikai. Turint galvoje šiuolaikinių tarptautinių karinių operacijų kompleksiskumą, atsižvelgiant ne tik į karinės jėgos panaudojimo pagrindus, bet ir į karinėms pajėgoms, dalyvaujančioms tarptautinėse operacijose, taikomo teisinio režimo sudėtingumą, galima daryti išvadą, kad tikslingiausia ir toliau išlaikyti kuo platesnį tarptautinių karinių operacijų, kuriose dalyvauja ar dalyvaus Lietuvos Respublikos kariniai vienetai, teisinį interpretavimą.

Greta JT Saugumo Tarybos sprendimo pradėti vykdyti tarptautinę operaciją, atitinkamos tarptautinės organizacijos valstybės narės yra įpareigosotos laikytis ir nacionalinių procedūrų, kuriomis valstybės identifikuoja poreikį siųsti karius ir sankcionuoja jų buvimą tarptautinėse operacijose. Remiantis Lietuvos Respublikos nacionaline teisine baze, Lietuvos Respublikos kariai į tarptautines operacijas kovinių užduočių vykdymui yra siunčiami Lietuvos Respublikos Seimo mandatu nustatančiu siunčiamų karių maksimalų skaičių, maksimalią trukmę ir geografinę veikimo zoną. Toks dabartinis teisinis reglamentavimas aiškiai paskirsto atitinkamų valstybės institucijų funkcijas ir užtikrina įstatymų nuostatų atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintiems Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose principams.

62 Turns, D., *supra* note 38, p. 397.

Literatūra

- Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-13]. <http://www.un.org/ar/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/GENERAL%20ISSUES/Item%2029_Agenda%20for%20peace_.pdf> .
- Advisory Council of International Affairs. Humanitarian Intervention. Advisory Report no.13, April 2000 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-13]. <http://www.aiv-advies.nl/ContentSuite/template/aiv/adv/collection_single.asp?id=1942&adv_id=178&language=UK> .
- Breau, S. *International Law: Questions and Answers, 2009 and 2010*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Čiočys, P. A. *Tarptautinė humanitarinė teisė*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2002.
- Gray, Ch. *International Law and Use of Force*. New York: Oxford University Press, 2000.
- Greenwood, Ch. International Law and the Conduct of Military Operations, Stocktaking at the Start of a New Millennium. *International Law Studies: International Law Across the Spectrum of Conflict: Essays in Honour of Professor L. C. Green on the Occasion of His Eightieth Birthday: Naval War College New Port, Rhode Island*. 2000, 75.
- Harris, D. *Cases and Materials on International Law (7th ed.)*. London: Sweet and Maxwell, 2010.
- Hartov, M. P. A Study on Selected Legal Aspects of Lithuanian Membership of NATO, 2001.
- Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 998 (1956).
- Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 1000 (1956).
- Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/161 (1961).
- Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/794 (1992).
- Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/929 (1994).
- Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/940 (1994).
- Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/814 (1993).
- Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija S/RES/837 (1993).
- Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų renginių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 58-1133.
- Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos kariuomenės padalinių dalyvavimo tarptautinėse operacijose“ pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 17-399.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymo (2002 m. sausio 15 d. redakcija) 5 straipsnio 1, 2, 3, 4 dalių, 6 straipsnio 2, 3, 4 dalių, 10 straipsnio (2005 m. gegužės 12 d. redakcija) 1, 2, 3 dalių, 14 straipsnio 2, 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (2011 m. kovo 15 d.). *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 32-1503.
- Lietuvos Respublikos. Seimo 2009 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. XI-494 „Dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose Balkanų, Centrinės ir Pietų Azijos, Pietų Kaukazo bei Persijos įlankos regionuose pratęsimo ir dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose Balkanų, Centrinės ir Pietų Azijos, Pietų Kaukazo bei Persijos įlankos regionuose“ pripažinimo netekusiu galios, pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 67-3386.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. balandžio 23 d. nutarimas Nr. XII-249 „Dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo

- tarptautinėse operacijose“. *Valstybės žinios*. 2013, Nr. 43- 2101.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 22 d. nutarimas Nr. XI-2028 „Dėl NATO greitojo reagavimo pajėgoms ir Europos Sąjungos kovinei grupei priskirtų Lietuvos karinių vienetų ir NATO ir Europos Sąjungos karinėse vadavietėse tarnybą atliekančių Lietuvos karių dalyvavimo Šiaurės Atlanto Tarybos arba Europos Sąjungos Tarybos patvirtintose tarptautinėse operacijose“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 60-299.
- Shaw, M. N. *International Law* (6th edition). Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- The Covenant of the League of Nations (Including Amendments adopted to December), 1924 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-05-16]. <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp>.
- Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self Defence („The Brussels Treaty“) as of March 17, 1948 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-04-15].
- <http://www.cvce.eu/obj/the_brussels_treaty_17_march_1948-en-3467de5e-9802-4b65-8076-778bc7d164d3.html>.
- Turns, D. *Ius ad Pacem in Bello?* Shmitt, M. N., (ed). *The War in Afghanistan: A Legal Analysis: Afghanistan, Stability Operations and the International Laws Relating to Armed Conflict. International Law Studies*. 2009, 85.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. balandžio 23 d. nutarimas Nr. XII-249 „Dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose“. *Valstybės žinios*. 2013, Nr. 43-2101.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 22 d. nutarimas Nr. XI-2028 „Dėl NATO greitojo reagavimo pajėgoms ir Europos Sąjungos kovinei grupei priskirtų Lietuvos karinių vienetų ir NATO ir Europos Sąjungos karinėse vadavietėse tarnybą atliekančių Lietuvos karių dalyvavimo Šiaurės Atlanto Tarybos arba Europos Sąjungos Tarybos patvirtintose tarptautinėse operacijose“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 60-299.

PARTICULARITIES OF LEGAL REGULATION OF THE INTERNATIONAL OPERATIONS

Dalia Vitkauskaitė-Meurice

Mykolas Romeris University, Lithuania

Martynas Bandza

Vytautas Magnus University, Lithuania

Summary. *A number of international conflicts and identified new threats encouraged international organizations such as the United Nations and the North Atlantic Treaty Organisation to develop the concept of international assistance force in order to contribute to the principle task of the United Nations and the North Atlantic Treaty Organization – to maintain international peace and security. Another concept, i.e. legality of the use of force, has to be developed hand in hand with these new developments. Naturally, the Security Council and the General Assembly of the United Nations were bound to respect the provisions of the UN Charter; however, certain functions attributed to the newly established UN*

peacekeeping force constituted a result of the development of the political climate. From the historical point of view, towards the development of international operations the authors of the article examine particular cases related to the use of international task forces and also the question of legality of use of force and review national legal regulation of the participation in international operations.

With regard to the national regulation of Lithuanian participation in international operations, it must be noted that national legal basis enable to deploy national forces according to the provisions of the Constitution of the Republic of Lithuania. This procedure is applicable to the cases of collective defence and other international operations. Thus, only Parliament is authorised to take decisions on the deployment of national military personnel to international operations. In order to deploy troops, the decision on participation in international operations, exercises and other military events is taken by Parliament upon the recommendation of the President. Then, Parliament adopts the decision by setting forth the maximum number of the military personnel able to take part in international operations, the maximum duration of participation, the geographical location (permissible places of dislocation). In order to allocate the troops for exact operation acting within the parliamentary mandate, the Minister of National Defence is taking the decision, which determines the exact number of the troops to be deployed, the defined time period of deployment of national forces and the exact place of deployment (where operations take place). It must be concluded that the current legal regulation corresponds to the constitutional principles and separation of powers.

Keywords: *international operation, North Atlantic Treaty Organisation, United Nations, United Nations Charter, Legality of Use of Force.*

Dalia Vitkauskaitė-Meurice, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės instituto lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: žmogaus teisių teisė, tarptautinė viešoji teisė, diplomatinė ir konsulinė teisė.

Dalia Vitkauskaitė-Meurice, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Institute of International and European Union Law, lecturer. Research interests: human rights law, international public law, diplomatic and consular law.

Martynas Banzda, Vytauto Didžiojo universiteto magistrantas. Mokslinių tyrimų kryptys: tarptautinė viešoji teisė, tarptautinė humanitarinė teisė.

Martynas Banzda, Vytautas Magnus University, Master in Law. Research interests: international public law, international humanitarian law.